

Індекс 98146

ЮНІАТ №12(53), 2020

Міністерство освіти і науки України,
Національний еколого-натуралістичний центр універсітської молоді (НЕНЦ)

ЧЕРЕЗ ВОГОНЬ І ВОДУ. П'ЯТЬ МІСЦЬ, ЯКИМ ГЛОБАЛЬНЕ ПОТЕПЛІННЯ ЗАГРОЖУЄ ВЖЕ ЗАРАЗ

Через глобальне потепління, яке веде до зростання рівня Світового океану, деякі міста, острови, ба навіть цілі країни за кілька десятиліть ризикують опинитися під водою або стати непридатними для життя. Людству нині важко навіть передбачити, з якою швидкістю це відбудуватиметься — і навіть де саме, адже нинішні прогнози часто не враховують будови земної кулі.

Так, у 2018 році вже потонули щонайменше три невеликі незаселені острови. Але вже в найближчі кілька десятиліть зміна клімату дійде і до відоміших — а подекуди й населених місць. І їм загрожуватиме не лише затоплення.

Які куточки планети через глобальне потепління зникають уже зараз.

ВЕНЕЦІЯ

Протягом листопада 2019-го італійське місто пережило чи не найбільшу за пів століття повінь — «acqua alta» («висока вода») — так повені називають місцеві мешканці) піднялася до майже 190 сантиметрів над рівнем моря. За останні роки Венецію підтоплює вже не вперше: так, у 2018 році внаслідок штормів під водою опинилося три чверті міста. Але чи справді це відбувається через зміну клімату? Приайні частково — так.

Місто Венеція — це насправді понад 100 дрібних островів, розташованих в одній лагуні. Вони дуже залежать від погодних умов. Їхнє затоплення переважно відбувається через вітри, що дмуть із Північної Африки й несуть до міста великі маси води. Але паралельно з цим місто поступово «занурюється» у воду через просідання ґрунтів, на яких вони стоять, і через зростання рівня моря.

Крім того, вважається, що будівництво портів та каналів у місті протягом ХХ століття привело до зміни природного руху води через лагуну й підвищило ризик затоплення островів.

Метеорологи вважають: пов'язувати останнє затоплення у Венеції лише зі зміною клімату неправильно. Але «в умовах зміни клімату рівень моря зростає, і такі міста, як Венеція, яке до того ж і просяє, є особливо вразливими до такої зміни».

ВЕЛИКИЙ БАР'ЄРНИЙ РИФ

Найбільша у світі система коралових рифів, що тягнеться на 2300 кілометрів уздовж східного узбережжя Австралії, може зникнути вже до середини цього століття. В останньому звіті уряду Австралії стан Великого Бар'єрного рифу визначається як «дуже поганий».

Причина — зростання середньої температури моря, що негативно впливає на стан коралів. Крім того, океанічна вода, яка поглинає вуглекислий газ, стає кислотнішою, внаслідок чого корали просто руйнуються — і їх поїдають морські хижаки.

«Нинішні темпи глобального потепління не дозволяють зберегти [Великий Бар'єрний] риф для прийдешніх поколінь», — йдеться у звіті уряду Австралії. Його автори зазначають: для сповільнення руйнування екосистеми рифу необхідні «суттєві дії на глобальному рівні».

Коралові рифи відіграють важливу роль у морських екосистемах: вони захищають узбережжя від тропічних штормів, є домом для багатьох морських організмів, а також беруть участь у відновленні балансу хімічного складу морської води.

МАЯМІ-БІЧ

Прибережне курортне місто американського штату Флорида одним із перших у США відчуває на собі наслідки зміни клімату. Мер Маямі-Біч Ден Гелбер назав його «канаркою в шахті» — гірники використовували цих птахів, аби знати, чи не забагато небезпечних для людини газів накопичилося під землею.

Маямі-Біч у середньому лише на 1,3 метра вище за рівень моря, що робить його вразливим до затоплень, штормів та ураганів. Один із останніх — ураган Ірма, який стався у вересні 2017 року і фактично зруйнував пляжну лінію міста. Із кожним таким катаклізмом влада Маямі-Біч змушені шукати пісок для відновлення пляжів — але чим більше змінюється клімат, тим важче це робити.

«Лише за прогнозами уряду США, рівень води в нас [у місті] може зрости на 11–13 футів (3,4–3,9 метра) до кінця століття. А лише три відсотки округу Маямі-Дейд знаходяться на рівні 12 футів (3,6 метра) над рівнем моря», — стверджує Гарольд Вонлес, глава геологічного факультету Університету Маямі.

У жовтні 2019 року місто оголосило надзвичайний кліматичний стан — попри символічність рішення, воно показує, що проблему визнають і на рівні місцевої влади.

АМАЗОНІЯ

Ліси Амазонії, яка займає дві п'ятіх території Латинської Америки, є одним із прикладів так званої екологічної зворотної петлі.

З одного боку, амазонські дощові ліси регіону є важливим складовою природної системи регулювання клімату (поглинаючи понад 15% вуглекислого газу в атмосфері), а з іншого — глобальне потепління впливає і на саму Амазонію. Саме воно могло бути причиною останньої масштабної посухи в Амазонії, яка сталася 2013 року.

Зростання рівня середньосвітової температури, викликане глобальним потеплінням, є однією з причин, чому в Амазонії нині одні з найсильніших пожеж за останні кілька років. А вони не лише руйнують екосистему регіону, а й призводять до ще більших викидів вуглекислого газу в атмосферу, замикаючи «зворотну петлю».

Американське Національне управління з аеронавтики і дослідження космічного простору (НАСА) провело дослідження, з якого випливає: якщо в Амазонії посушливий сезон триватиме довше, ніж п'ять-сім місяців, ліси не отримуватимуть достатньо дощової води для підтримання життєдіяльності рослин і з часом перетворяться на трав'янисті рівнини. Нині період без дощів у регіоні триває лише на кілька тижнів менше за цей показник.

«Втрата величезної лісової екосистеми Амазонії може збільшити посухи в Бразилії та потенційно порушити дощові сезони навіть у Техасі», — стверджують дослідники НАСА.

КІРИБАТИ

Кіритіматі — це найбільший у світі атол (кораловий острів), який має ще одну назву — Острів Різдва. Він входить до складу малої острівної держави Кірибаті, яка чи не найбільш вразлива до змін клімату.

У Республіки Кірибаті непросте колоніальне минуле. Її атоли в роки «холодної війни» Велика Британія використовувала для випробувань ядерної зброї. На островах, зокрема й Кіритіматі, досі лишлися відходи, які зі зростанням рівня води можуть потрапити у відкритий океан.

А ще жителі Кірибаті тікають від океану: сьома частина всіх переселенців країни — це «кліматичні біженці». Поки це єдиний порятунок для людей, чиї домівки поступово опиняються під водою. І жителі острова Кіритіматі одними з перших відчувають це на собі.

«У найближчому майбутньому людям, можливо, доведеться переселитися. Коли [зростання рівня води] безпосередньо впливає на тебе, дуже важко зуперечити», — говорить Аноте Тонг, президент Кірибаті з 2003 по 2016 рік.

Кірибаті — не єдина мала острівна країна, який загрожує глобальне потепління і, відповідно, затоплення. Напередодні Кліматичної конференції ООН Альянс малих острівних держав звернувся до світової громадськості з проханням вжити негайних заходів для боротьби зі змінами клімату.

У спільній заяві організації, що нараховує 44 держави, йдеться: «Ми опинилися в надзвичайній ситуації планетарного масштабу, яка загрожує нашому існуванню. Її наслідки для людей, які живуть на маліх островах, — реальні й відчуваються вже зараз. Це не повинно бути нашою долею чи спадщиною».

Олег ПАВЛЮК

НОВОРІЧНІ ІДЕЙ

Новий рік. Чарівне свято подарунків, сюрпризів і творчості. Звичайно ж, при згадці про Новий рік всі передусім думають про подарунки. Але насамперед це свято краси і творчості. Ми задумуємося, що цікаве приготувати, новеньке вдягнути і, звичайно ж, як красиво, оригінально прикрасити оселю, та які підготувати подарунки.

Якщо оглянутися навколо, а особливо коли розпочинається передноворічне генеральне прибирання, можна знайти велику кількість найрізноманітніших речей, залишків матеріалів для рукоділля, залишків матеріалів після ремонту, з яких разом із дітьми можна створити цікаві ялинки для подарунків та прикраси оселі.

Все більше людей прагне оточувати себе в побуті речами природними і екологічними, а також цікавими, оригінальними і навіть креативними. У такому випадку можна запропонувати таку ідею ялинки для новорічного оздоблення оселі, як «Ялинка — штахетинка».

Для виготовлення такої оригінальної красуні вам знадобиться зовсім небагато матеріалу. А особливо якщо ви робили ремонт, завжди залишаються залишки дощечок, фарби, цвяхів тощо. Як основу беремо кусочек дерев'яної дошки та декілька дерев'яних планок. Розрізаємо чи розплюємо планки на декілька коротших планок, але обов'язково різної довжини. Пам'ятайте, що потрібно зробити за формою — ялинку, а отже, нижні планки повинні бути найдовшими, а чим далі вверх, тим вони повинні ставати коротшими, і найдовшу планку залишаємо для стовбура.

Коли підготовчі роботи закінчені, розкладаємо підготовлений матеріал, розмічаємо і приступаємо до виготовлення ялинки. До найдовшої планки кріпимо коротші, зверху до низу, починаючи від найкоротших; прибавляючи цвяхами чи закручуючи шурупами. Коли ялинка готова, прикручуємо її до основи, щоб її було зручно поставити на будь-яку поверхню.

Наступний етап — фарбування. Фарбувати таку ялинку можна в будь-який колір: зелений, червоний, білий, золотий, срібний. Можна затонувати її одним кольором, а потім добавити трішки золотистого, бронзового чи «зістаритися».

Поки на ялинці буде сохнучи фарба, можна приступити до виготовлення прикрас. Тут вже ваш політ фантазії. Можна використати для прикрашання шишки різних хвойних рослин, новорічні кульки, бантики з тканини чи мішковини, торбинки з подарунками, сніжинки. І, звичайно ж, можна оздобити невеликою електричною гірляндою, яка надасть ялинці таємничого мерехтіння. Щоб композиційно було завершено,

важко також прикрасити дошку — основу, на якій знаходиться ялинка. Краще її прикрасити в тому ж стилі, що і саму ялинку, і щоб матеріали повторювалися. Так, у цьому випадку основа прикрашена шишками, горішками, гілочками, і складається враження ніби вони самі там впали. А декоративності надає мішковина, сніжинки та окремі ягідки, що повторюються на ялинці.

«Ялинка — спіралька» — таку ялинку теж можна виготовити з дерева, але простіше її створити з картону, взятого зі звичайних картонних ящиків. Спочатку на картоні малюємо спіраль і обережно за допомогою канцелярського ножа вирізуємо, потрібно щоб там було декілька витків. Взагалі, чим більше витків, тим вищою і красивішою буде ялинка. Після вирізання, піднімаємо верхівку спіралі, обережно її розтягуємо і визначаємо висоту нашої ялинки. За денце ялинки беремо коло з картону, що залишилося, і, щоб спіраль трималася в розтягненому вигляді, слід прикріпити її до основи. За основу може слугувати товстий дріт або просто рівна гілочка. Розтягуємо спіраль, скріплюємо все це разом і розпочинаємо декорувати. Картон акуратно обклеюємо тканиною, бокові частини після цього можна оздобити декоративною стрічкою. Слід обов'язково задекорувати гілку ниткою або стрічкою в тон.

Сильно прикрашати таку ялинку не варто, вона має цікаву форму, тому слід її просто підкреслити. Якщо тканину взяти з вишивкою чи орнаментом, то отримаєте красиву і оригінальну ялинку. Якщо все-таки виришили прикрасити ялинку, то прикраси краще брати не дуже об'ємні і розміщувати поверху спіралі або в проміжках між спіралями.

«Ялинка — подушка». В кімнату, де знаходиться маленькі діти, замість живої ялинки з колючою хвоєю можна запропонувати м'яку і безпечну ялинку з ... подушок. Виготовити її можна, підібравши різні за розміром подушки, накладаючи одна на одну. Щоб вони трималися разом, потрібно пришити їх одна до одної. А можна пошити маленькі подушки з різною кількістю кутів: трьома, чотирма, п'ятьма — чи круглі, або пришити одна до одної, або нанизати на основу.

Ялинка «Мочалкін блюз». Таку веселу ялинку можна створити за один вечір, і вона наступні декілька

тижнів буде піднімати вам настрій, та ще й запасів мочалок вистачить на весь рік використання. Виготовлення її дуже просте: скручуємо конус із картону, скріплюємо його за допомогою kleю, двостороннього скотчу чи степлера. Вирівнююмо конус внизу, щоб він рівно стояв на столі. І за допомогою kleю чи клейового пістолету наклеюємо на конус різномільорові нові мочалки для миття посуду, знизу і до верху. Зверху акуратно доклеюємо, що зайве — обрізуємо. Така ялинка і так різномільорова, тому прикрасами можна не прикрашати, а наклеїти очі з гудзиків — це оживить її, і слід не забути про чарівну посмішку для ялинки, яку легко можна створити на папері чи картоні, і просто вирізати та наклеїти на ялинку.

Ялинка в стилі прованс. Стиль прованс зараз доволі популярний, і в таких кімнатах звичайна зелена ялинка з яскравими, різномільоровими кулями матиме «грубий» вигляд. Тому для таких кімнат краще виготовити ніжну, тендітну ялинку з переважанням тканини, гіпсу світлих кольорів та елегантно прикрашену. Така ялинка стане окрасою кімнати дівчинки чи кухні, чи вітальні, в яких присутній такий стиль. Для ялинки за основу використовуємо конус. Можна купити вже готовий конус з пінопласти, флуористичної губки для сухих квітів або з дерева. Якщо у вас немає таких, то можна власноруч виготовити конус із картону. Для декорування

знадобляться стрічки світлих кольорів, особливо гарно з набивним малюнком та мереживо. Спочатку ярусами приkleюємо стрічки, краще при цьому їх призбиравати, щоб ялинка була пишніша. Приkleювати стрічки краще розпочинати знизу і почергово рухатися до верху. Щоб робота була охайніо — кожен наступний ярус повинен злегка прикривати попередній. Для оздоблення ялинки, можна використати засніжені гілочки штучної чи живої ялинки, штучні засніжені квіточки, ягідки, намистинки, щоб оздоблення було ніжним і не дуже пишним.

Ялинка для тих, хто вчиться вязати гачком. Якщо ви чи хтось у вашій сім'ї вирішив опанувати мистецтво в'язання гачком, то доволі часто залишається багато пробних виробів: маленьких серветок, розпочатих і незакінчених робіт. Такі вироби, як правило, зберігаються десь у коробках, а їх можна використати для прикрашання ялинки або підкрохмалити і розвісити у вигляді гірлянд, або вирізати силует ялинки з картону, обтягнути її тканиною, найкраще якоюсь бліскучою, зеленою кольору, і зверху пришити елементи вив'язані гачком. Також можна додати декору, прикріпивши красиві гудзики, намистинки, бісер.

Новорічне панно. Якщо ви більше полюбляєте картини або хочете освіжити інтер'єр в кімнаті, і немає місця для ялинки чи композиції, можна її прикрасити новорічним панно, яке приносить в кімнату новорічний настрій, і його легко можна розмістити на стіні. Для виготовлення новорічного панно підбираємо основу, на якій все це будемо кріпiti. За основу можемо взяти органзу або будь-яку однотонну тканину, краще коли вона буде з блиском. Крає з самого початку продумати, як вона буде кріпиться, підготувати планочки та зробити петельки.

Підбираємо матеріал на панно. Він може бути дуже різноманітним. Тут можна використати як шишки та гілочки хвойних рослин (краще тих, які при засиханні не осипаються: тuya, ялівець, сосна), так і засушені листочки чи мушлі (які, при підфарбованні золотими, срібними фарбами або блискітками, з літнього декору перетворюються в зимовий), декоративні гудзики, новорічний декор. Спочатку матеріал розкладаємо, вибрали розміщення матеріалу поодиноке чи групами — та розпочинаємо кріпiti: приkleювати чи пришивати.

(На фото — роботи учасників Всеукраїнського конкурсу «Новорічна композиція»).

Любов ШТУРМАК

БУДЬТЕ УВАЖНІ І ОБЕРЕЖНІ – СНІД

Україна залишається в категорії країн з концентрованою стадією епідемії ВІЛ-інфекції, що зосереджена серед окремих груп населення високого ризику інфікування ВІЛ. Сьогодні епідемічна ситуація з ВІЛ-інфекції в Україні знову характеризується зростанням кількості зареєстрованих випадків ВІЛ-інфекції в більшості регіонах України.

Катастрофічних перспектив, які нас очікують у майбутньому, можна уникнути лише уважним ставленням до проблеми кожною людиною. Ваші знання — можуть захищати вас. Дізнайтеся про ВІЛ/СНІД більше.

ВІЛ — це вірус імунодефіциту людини, який розвивається, розмножується в організмі людини і призводить до повної втрати захисних сил організму та розвитку СНІД.

СНІД — це синдром набутого імунодефіциту, тобто хвороба, викликана вірусом. Віруси є збудниками багатьох хвороб, наприклад грипу, герпесу, навіть деяких видів раку. Для своєї життєдіяльності вірус повинен проникнути в живу клітину. В разі ВІЛ — це імунна клітина людини.

Перші випадки захворювання на СНІД було діагностовано в 1981 році у США. Протягом двох років було з'ясовано загальну картину хвороби, виявлено її збудника — вірус імунодефіциту людини (ВІЛ), розроблено методи, за допомогою яких знаходять цей вірус в організмі людини, встановлено механізм негативної дії віrusу на організм. Офіційно ВІЛ був відділений та ідентифікований у 1983 р. французькими вченими на чолі з Монтене в Пастерівському інституті в Парижі (одночасно із американськими вченими з Національного Інституту Здоров'я на чолі з Робертом Галло). Термін СНІД застосовують до найпізніших стадій ВІЛ-інфекції. Офіційні критерії ВІЛ/СНІДу розроблені Центром боротьби та попередження захворювань в Атланті (штат Джорджія), де проводяться спостереження за поширенням інфекції у Сполучених Штатах.

Віруси, в тому числі й ВІЛ, виявляються за допомогою спеціальних методів дослідження крові. Коли вірус потрапляє в організм, імунна система починає виробляти в імунних клітинах специфічні білки — антитіла, які борються з вірусом. Наявність антитіл у крові людини свідчить про те, що в її організм потрапила інфекція (наприклад, коли аналіз крові показує наявність антитіл до ВІЛ, це означає, що людина інфікована ВІЛ). Але слід знати, що з моменту проникнення ВІЛ в організм проходить від 2 до 12 тижнів, протягом яких організм продукує достатню кількість антитіл, щоб їх вже можна було виявити в крові. В цей інкубаційний період (його називають «вікном») сучасними методами дослідження неможливо виявити вірус в організмі, оскільки він ще не накопичився в достатній кількості. Тому людям, що проходять тестування на ВІЛ, рекомендується навіть за наявності негативного результату повторити аналіз через три місяці.

Носій ВІЛ протягом тривалого часу можуть виглядати й почуватися здоровими, хоча відразу після інфікування спостерігаються симптоми, що нагадують гостре респіраторне захворювання або застуду. Потім настає прихованій період, коли вірус себе нікчем не проявляє. Цей період може тривати роками. Весь цей час ВІЛ-інфікована людина почувається добре і, не підозрюючи, що в неї ВІЛ-інфекція, може заражати інших. Та з часом імунна система все більше ослаблюється, а вірус сильнішає.

Збудник СНІДу — вірус імунодефіциту людини (ВІЛ) — відноситься до ретровірусів. Своєю назвою ретровіруси зобов'язані незвичайному ферменту — зворотній транскриптазі (ревертазі), що закодована в їхньому геномі і дозволяє синтезувати ДНК на РНК-матриці. Таким чином, ВІЛ здатний продукувати в клітинах-господарях, таких як «хелперні» T-4 — лімфоцити людини, ДНК-копії свого геному. Вірусна ДНК включається в геном лімфоцитів та інших клітин, що мають спеціальні рецептори для вірусів і боротьби з ними. Це призводить до руйнування всієї імунної системи. До цих пір невідомі навіть теоретичні підходи до рішення такої задачі, як очищення генетичного апарату клітин людини від чужорідної (зокрема, вірусної) інформації. Без рішення цієї проблеми не буде повної перемоги над СНІДом.

У результаті цього протягом років організм втрачає свої захисні засоби і не в змозі протистояти збудникам різних інфекцій та убивати пухлинні клітини. Головними причинами смерті при СНІД є інфекції та злююкісні новоутворення, з якими ослаблений ВІЛ-інфекцією організм не може боротися. Середня тривалість життя інфікованої людини становить 7–10 років.

Епідемію ВІЛ/СНІД фахівці визнають як першу у відомій історії людства дійсно глобальну епідемію. Ні чума, ні чорна віспа, ні холера не є прецедентами, тому що ВІЛ/СНІД не схожий на жодну з цих відомих хвороб людини. Чума уносилася десятки тисяч життів у регіонах, де вибухала епідемія, але ніколи не охоплювала всю планету разом. Крім того, деякі люди, перехворівші, виживали, здобуваючи імунітет, і брали на себе працю до додугля за хворими та відновленню постраждалого господарства. ВІЛ/СНІД не є рідким захворюванням, від якого можуть випадково постраждати деякі люди. Провідні спеціалісти визначають у наш час ВІЛ/СНІД як «глобальну кризу здоров'я», як першу, дійсно, всеземну і безпрецедентну епідемію інфекційного захворювання, що дотепер на третій декаді епідемії не контролюється медициною та від нього вмирає кожен, хто заразився.

У плині першої декади поширення вірусу-збудника йшло переважно серед певних груп населення, що називали групами ризику. Це наркомани, повії, хворі на уроджену гемофілію (тому що життя останніх залежить від систематичного введення препаратів з донорської крові).

Однак до кінця першої декади епідемії вірус ВІЛ/СНІД вийшов за межі названих груп ризику. **Він вийшов в основну популяцію населення.**

Існують ТРИ основні шляхи передачі ВІЛ від однієї людини до іншої:

1. При статевому контакті з ВІЛ-інфікованою людиною.
2. Коли цілісність шкірних покривів порушується гострим предметом (голкою, бритвою або інструментом для нанесення татуювання), яким перед цим користувалася інфікована людина і кров якої залишилась на цьому предметі. Ризик інфікування ВІЛ найбільший при повторному використанні шприца чи голки для введення ліків або наркотиків після вірусоносія, а також при переливанні крові, що містить ВІЛ.
3. ВІЛ також може передаватися плоду від інфікованої матері під час вагітності, пологів чи після народження дитини через молоко матері.

ВІЛ/СНІД поширюється також з інфікованою кров'ю.

Це підступна невилікова хвороба, яка не має характерних симптомів, але все-таки деякі з ознак цього захворювання можуть бути такими:

- Стійкий сухий кашель.
- Тривала, більше трьох місяців, лихоманка (підвищення температури) незрозумілої причини.
- Збільшення лімфовузлів (окрім пахових).
- Різке зниження ваги.
- Тривала діарея.
- Часті головні болі, слабкість, зниження пам'яті і працездатності.
- Запалення слизової оболонки порожнини рота, білуватий наліт, виразки.
- Нез'ясоване зниження зору і сліпота.
- Пітливість вночі.

ПАМ'ЯТАЙТЕ: якщо у вас з'явився якийсь симптом, описаний тут, це зовсім не означає, що у вас СНІД. Ці симптоми можуть бути обумовлені іншими захворюваннями, не пов'язаними з ВІЛ-інфекцією, тому завжди потрібно пройти обстеження і з'ясувати причину недуги. У будь-якому випадку, розумним рішенням буде звернення до лікаря.

Статеві контакти — найбільш розповсюджений шлях передачі вірусу. Тому надійний спосіб запобігти зараженню — уникати випадкових статевих контактів і використовувати презерватив.

Внутрішньовенне вживання наркотиків не тільки шкідливо для здоров'я, але і значно підвищує можливість зараження вірусом.

Будь-який інструментарій (шприци, системи для переливання крові) як у медичних установах, так і в побуті при різних маніпуляціях (манікюр, педикюр, татуювання, гоління тощо), **де може міститися кров людини, зараженої ВІЛ**, потрібно стерилізувати. Вірус СНІДу не стійкий, гине при кип'ятінні миттєво, при 56 °C — протягом 10 хвилин. Можуть бути використані і спеціальні дезозчини. Спирт не убиває ВІЛ.

Перевірка донорської крові обов'язкова.

Оксана БОНДАР

ЧОМУ МИ НІЯК НЕ МОЖЕМО ЗГАДАТИ СЛОВО, ЯКЕ КРУТИТЬСЯ НА ЯЗИЦІ

Вчені називають це явище «на кінчику язика» і стверджують, що воно не є ознакою погіршення пам'яті. Але чому так важко пригадати добре відоме слово та як цьому запобігти?

Вам було колись важко пригадати чиєсь ім'я? Ви добре уявляєте обличчя людини і одразу відзнаєте її ім'я, якщо співрозмовник запропонує варіант. Але згадати самому ніяк не вдається.

Хоча найчастіше така ситуація трапляється з власними назвами, іноді важко згадати й звичайне слово. Ви чудово знаєте, про що йдеться, але сама назва явища вислизає.

Феномен, який психологи називають «на кінчику язика», трапляється переважно з людьми середнього і старшого віку.

Стається це без жодного попередження навіть із добре відомими людині словами чи іменами.

Найчастіше забуваються власні назви та назви предметів.

Нездатність пригадати певне слово може тривати від частки секунди до кількох хвилин, а іноді й годин, і це дуже дратує. Насправді саме цю проблему часто згадують люди похилого віку, коли їх запитують про неприємності старіння.

Але чи є феномен «на кінчику язика» ознакою погіршення пам'яті і як його позбутися?

Вивчати це явище досить непросто. Всі знають, що це трапляється часто, але передбачити, коли саме слово вислизне з пам'яті, неможливо.

Дослідники, які вивчають цю проблему, намагаються визначити насамперед дві речі: як часто такий стан трапляється і як часто людина здатна пригадати слово без підказки.

З'ясувати це допомагають записи, які роблять самі досліджені.

Як показують результати, студенти коледжу переважають стан «на кінчику язика» приблизно один-два рази на тиждень, люди віком 60–70 років — частіше, а 80-річні — удвічі частіше, ніж студенти.

Записи також свідчать, що у 90% випадків слово вдається пригадати самостійно.

Утім, ведення щоденника — це не надто точний спосіб дослідження.

По-перше, молоді люди, не занепокоєні погіршенням пам'яті, можуть звертати менше уваги на такі ситуації, та й часу ретельно записувати їх у них менше.

Інший спосіб дослідження словесної забудькувості — це навмисне провокування стану «на кінчику язика». Метод розробили психологи Роджер Браун та Девід Макніл із Гарвардського університету.

Науковці виявили, що забування слів можна викликати, надаючи учасникам словникові визначення незвичних слів. Наприклад, таке: «Навігаційний прилад, який використовують для вимірювання кутових відстаней, на-самперед висоти Сонця, Місяця та зірок у морі».

Якщо назва цього приладу крутиться на кінчику язика й у вас, тоді відповідь, яку ви наполегливо шукаєте, — секстант.

Якщо учасники дослідження потрапляли в стан пошуку слова, Браун та Макніл ставили їм додаткові запитання. Науковці з'ясували, що, шукаючи слово, люди здатні пригадати деяку інформацію про нього, хоча саме слово вислизне з пам'яті.

Учасники, приміром, майже завжди точно називали кількість складів у слові або букву, на яку воно починається. Намагаючись згадати потрібне слово, люди часто пропонували схожі за значенням варіанти.

Так, думаючи про секстант, учасники дослідження могли назвати астролябію або компас. Проте

іноді вони згадували слова, схожі за звучанням, як-от: «сексетет» та «сектант».

Саме такі помилки розповідають про те, як зберігаються слова у нашій пам'яті. Дослідження за участю людей старшого віку показали, однак, що їм складніше пригадати додаткову інформацію, як-от: кількість складів або початкову букву слова.

Як і у багатьох питаннях старіння мозку, ми можемо розглядати феномен «на кінчику язика» як склянку, яка є або наполовину порожньою, або наполовину повною.

З одного боку, нездатність одразу пригадати потрібне слово може свідчити про послаблення зв'язку між поняттями та термінами, які їх позначають, у довготривалій пам'яті.

Утім, збільшення таких випадків з віком може вказувати й на дещо зовсім інше.

Психологиня Донна Далгрен з Університету Індіані припускає, що ключовим є не питання віку, а обсяг знань у голові.

Люди старшого віку частіше забувають певні слова, тому що вони зазвичай тримають бі

ДОГЛЯД ЗА ОРХІДЕЯМИ ВЗИМКУ: ПОРАДИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Зима — особлива пора для ніжної орхідеї. У цей період важливо створити всі умови для комфорту вибагливої красуні.

При виконанні простого комплексу необхідних заходів домашня улюблениця не тільки легко переживе холодну пору, але і порадує господарів незвичайними восковими квітами.

Нижче ви дізнаєтесь, як доглядати за рослиною в цю пору року.

Полив орхідеї — найскладніший момент догляду за рослиною. Надмірне зволоження може згубно позначитися на тонкій кореневій системі орхідей.

Зимовий температурний режим не менш важливий, він залежить від виду рослини:

➢ Теплолюбні орхідеї — для успішного вирощування температура повітря повинна бути не нижче 15–16 ° С. Добові коливання не повинні перевищувати 3–5 ° С. У цю групу входять: Phalaenopsis, Vanda, Ludisia, рябolisti черевички, аскоцентрум.

➢ Орхідеї, які потребують помірно теплого утримання. Ці екземпляри здатні витримати значне зниження температури протягом нетривалого періоду часу. Оптимальний режим — 12–15 ° С. Сюди входить більшість домашніх орхідей: дендробіум, Laelia, Cattleya i деякі інші.

➢ Орхідеї, які віддають перевагу прохолодному клімату. Вони прекрасно почивають себе при денній температурі 12 ° С і нічній — до 5 ° С. Це такі холодостійкі рослини, як Cymbidium, Coelogyne, мільтоніопсіс (*Miltoniopsis*) та інші.

Слід пам'ятати, що всі кімнатні орхідеї не переносять задуху і занадто тепле повітря, тому приміщення необхідно частіше провітрювати.

Важливо! Уникайте холодних протягів у кімнаті. Вони можуть бути згубними для орхідей.

ВИБІР МІСЦЯ, ОСВІТЛЕННЯ, ВОЛОГОСТІ ПОВІТРЯ

Найдавлішим варіантом для зими вважається розташування рослини на південному вікні: тут воно отримує необхідну кількість світла під час короткого зимового дня.

Затишним місцем може стати і балкон або лоджія, за умови, що простір досить утеплено.

Орхідея дуже світлолюбна, тому хорошим доповненням буде підвічування лампою денного освітлення. Це особливо актуально в період росту молодих пагонів. Джерело світла краще розташовувати приблизно в 30 см від квітки, не більше.

Рослини родини Орхідних не надто вимогливі до підвищеної вологості довкілля. Не варто забувати, що це «пристосуванці», яких природа обдарувала щільними шкірястими листям і корінням, у яких достатньо вологи для того, щоб перенести невеликий період посухи.

Але якщо в квартирі занадто жарко, то без обприскування не обйтися.

При дуже сухому повітрі існує ризик розмноження павутинного кліща на рослинах. Для підвищення вологості мікроклімату досвідчені квітникарі рекомендують такі засоби:

➢ Розташувати поруч з орхідеєю піддони з галькою, наповнені водою;

➢ Накрити радіатори опалення мокрими рушниками;

- Періодично включати зволожувач повітря;
- Встановити біля рослини кімнатний фонтанчик.

ЩО РОБИТИ ПІСЛЯ ЦВІТІННЯ

Увага! Кора живих дерев не підходить для посадки орхідей.

Підживлення — необхідна умова для повноцінного розвитку вибагливої рослини. У зимовий період підгодовувати орхідеї потрібно, але концентрація повинна бути в чотири рази менша, ніж в теплу пору року.

Слід зупинитися на добривах, багатих фосфором або калієм. Ці речовини стимулюють появу бруньок і забезпечують пишне цвітіння. Корисно застосовувати спеціалізоване добриво для орхідей. Воно містить весь комплекс необхідних елементів у збалансованому вигляді.

Основні правила підгодівлі:

- взимку — один раз на місяць;
- підгодівля проводиться відразу після поливу;
- не можна удобрювати хворі або заражені шкідниками рослини;
- забороняється підгодовувати орхідеї в період активного цвітіння;
- не підживлюють під час і після пересадки.

Обприскування взимку можна і потрібно робити.

Це покращує зовнішній вигляд рослин, очищає листя від пилу. Для зрошення слід використовувати пульверизатор і теплу чисту воду або спеціальні розчини. Дуже добре підходить для такої процедури «Епін», він ефективно захищає орхідею при різкій зміні умов утримання.

Важливо уникати попадання крапель на квітконосі з бутонами. Обприскування краще проводити в затіненому місці, і не виставляти квітку відразу під пряме сонячне промені.

Порада! Щоб орхідеї сяяли здоров'ям, квітникарі рекомендують обприскувати їх бурштиновою кислотою (1 таблетка на 1 літр води). Це недорогий засіб позитивно впливає на імунітет «метеликів».

УМОВИ ЦВІТІННЯ

Ставимо рослину на освітлене місце. При нестачі сонця використовується штучне підсвічування.

Вносимо мінеральні добрива.

Підтримуємо необхідну вологість повітря.

Створюємо перепад температур. Взимку цього легко добитися на звичайному підвіконні, потрібно тільки стежити, щоб не було переохолодження коренів.

Застосовуємо «шокову терапію»:

Гарячий душ — поливаємо рослину в теплій ванній гарячиою (до 35 ° С) водою. Після цього залишаємо горщик остигати і повертаємо на колишнє місце.

Штучна посуха — два місяці поливаємо орхідею вкрай рідко і не обприскуємо. Коли з'являться квітконосі, починаємо інтенсивний догляд.

ВИБІР РОСЛИНИ ПРИ ПОКУПЦІ

При недотриманні температурного режиму і вологості під час транспортування у орхідей можуть загинати корені, стебла і листя.

Особливо небезпечна гниль коренів, тому при покупці важливо уважно оглянути кореневу систему. Зробити

це просто, так як квіти найчастіше вирощують у прозорих горщиках. Пов'язано це з тим, що коріння орхідей здатні до фотосинтезу.

Перевагу слід віддавати рослинам у сухому субстраті, так як результат одного необережного поливу може бути плачевним, але проявиться це вже вдома.

Кількість розкритих квітів може бути різною, але чим їх менше, тим краще. Це означає, що рослина тільки починає цвісти.

ЯК ПЕРЕВЕЗТИ РОСЛИНУ В ХОЛОД?

Під час доставки додому при температурі нижче 10 ° С слід використовувати упаковку для захисту від холоду. Чим холодніше, тим більше шарів упаковки потрібно буде зробити, причому закривати треба буде всю рослину повністю.

Можна заздалегідь взяти з дому рулонний утеплювач типу «фольгованої теплоізоляції» і герметично замотати рослину в ней декількома шарами.

Бажано з магазину відразу ж пересісти в теплу машину (*викликати таксі, якщо своєї немає*), щоб не погубити рослину на холоді.

ВИСНОВОК

Квітуча орхідея в зимовому вікні — видовище незабутнє. Допомогти зацвісти «метелику» в холодну пору року здатна проста магічна формула: багато світла, зниження температури на ніч, період спокою і завжди достатня вологість повітря.

Останнім часом дуже популярною кімнатною рослиною стала орхідея. Як правило, у кожного з нас на підвіконнях красується як мінімум парочка тропічних красунь, але ніхто не надає значення тому, що орхідея — це теплолюбива рослина, і в холодну пору року їй потрібен особливий догляд — необхідно зробити все можливе, щоб взимку в наших квартирах їм було комфортно.

Отже, догляд за орхідями взимку значно відрізняється від теплої пори року. Слід звернути увагу, що описані вище правила стосуватимуться тільки гібридних орхідей, які вирощенні в спеціальніх оранжереях для подальшого утримання в кімнатній культурі, а не природних видів. У природних умовах росте досить велика кількість орхідей, яким для повноцінного зростання, розвитку і цвітіння життєво необхідні значні та тривалий пониження температур повітря в певний період.

Людмила КОВАЛЬСЬКА

ВІРДЖИНІЯ, ШАРОН І КОРОЛЬОК: ЯК ПРАВИЛЬНО ВИБРАТИ ХУРМУ

ЧИМ КОРИСНА ХУРМА

У хурмі міститься багато вітамінів групи В, А, С і Р, заліза, йоду, марганцю, калію і міді, каротину, тому її рекомендують для дієтичного та дитячого харчування. Терпкий смак хурми обумовлений великим вмістом пектину і таніну. Протипоказана хурма хворим на цукровий діабет і людям, що страждають ожирінням, оскільки в ній високий вміст глукози.

Лікарі рекомендують вживати хурму тим, чий спосіб життя пов'язаний з на-прахою і стресами: вона підвищує апетит, працездатність, знімає втому та піднімає настрої. Показана ця ягода і для профілактики атеросклерозу, підтримки в тонусі серцево-судинної системи. Через високий вміст йоду вона корисна хворим, які страждають захворюваннями щитовидної залози. Велика кількість антиоксидантів, що містяться у смачному плоді, успішно борються з вільними радикалами, що є відмінною профілактикою онкологічних захворювань.

Протипоказання

Через високий вміст таніну хурму не можна вживати в післяопераційний період (органі черевної порожнини), а також людям, у яких через операції на черевній порожнині розвинулася спайкова хвороба кишечника. Вживання хурми, особливо незрілих плодів, у яких найбільший вміст таніну, може призвести до гострої кишкової непрохідності та термінової операції.

Можна їсти так, а можна приготувати солодощі.

СТРАВИ З ХУРМИ

Хурма не просто смачний і корисний плід, самостійний продукт, який гарний у сирому вигляді. З цієї життерадісної ягоди готують салати, напої, десерти і віпічку. З хурми варять варення, джеми, суфле, желе, її в'ялять, сушать і консервують.

Єгипетський салат з хурми готують з помідорами та цибулею, заправляють волоскими горіхами, посипають свіжим коренем імбиру і зеленим базиліку, збрізкують лимонним соком. Всі інгредієнти нарізають гранично тонко і акуратно змішують, викладають у салатник гіркою, посипаючи меленим горіхом.

Пиріжки з хурмою — справжня загадка для гостей. Свіжу хурму пропускають через м'ясорубку, додають зовсім небагато борошна і води, щоб вийшла густа начинка. Здобне дріжджове тісто розкачують на коржики, кладуть начинку і смажать у вершковому маслі з двох сторін на добре розігрітій сковороді.

З хурмою можна приготувати м'ясо і курку. Для цього перестиглі плоди розтирають у пюре, змішують з дрібно нарізаною ріпчастою цибулею. Цією сумішшю обмазують тушку птиці або шматок свинини, натерті сіллю і перцем, та запікають у духовці до готовності. Це пюре надає готовому блюді незвичайного рум'яного кольору і нотку вишуканості та пікантності.

ЯК ВИБРАТИ СТИГЛУ ХУРМУ

Часто хурма надходить у продаж нестиглою, тому вона терпка і в'язка. Стигла хурма має колір від яскраво-помаранчевого до темно-коричневого (залежно від сорту) з коричневими листочками. При цьому плід повинен бути напівпрозорим.

Шкірочка повинна бути тонкою, гладкою, легко піддаватися натисненню, але при цьому щільною. Листя і плодоніжка повинні бути сухими, бурого кольору. М'якоть стиглого фрукта напіврідка, желеподібна або борошнисто-пастоподібна.

Єва ЗАЛІНА

ТУСТАНЬ – «ЧИ ВЕЛЕТНІВ СЕ, ЧИ РОЗБІЙНИКІВ ДІМ»

Так написав у свій час Іван Франко про наскельну давньоруську фортецю-град на фантастичних Урицьких скелях, яка увійшла до літопису як важливий оборонний та митний пункт Київської Русі, а згодом й Галицько-Волинського князівства. Тустань сьогодні – державний історико-культурний заповідник, популярна туристична перлина, візитна картка карпатського історичного ландшафту.

Тустань знаходиться поблизу с. Урич Сколівського району Львівщини та не-змінно приваблює туристів не лише з числа екскурсій зі Львова та відпочиваючих на місцевих бальнеологічних курортах у Східниці та Трускавці, а й прихильників часів лицарської звитяги з усієї України.

Давно лишилися в минулому славетні часи, коли фортеця процвітала як митний прикордонний центр Карпатського краю, лишилися у минулому часи лицарських баталій та ратних подвигів. Проте споконвічні самотні скелі і сьогодні зберігають відлуння тих віддалених подій та закликають мандрівників, як колись митна варта, «ту стань», зупинись, відчуй цей дух могутньої природи та геройчного епосу.

ТУСТАНЬ – ЯК НАРОДЖУВАЛАСЬ ЛЕГЕНДА

Спочатку було море, безкрайнє та мінливе. Відступаючи, море звільнляло зі своєї безодні химерні скелі. За свою багатомільйонну історію Урицькі скельні масиви з пісковику – Камінь, Жолоб, Мала скеля, Гострий Камінь, що здіймаються над долиною майже на 80 метрів, бачили багато.

Легенда розповідає про найдавніших мешканців скель-міфічних велетнів, один з яких за свої зв'язки з нечистими силами, сам перетворився на скелю. Чи то не його двометрове обличчя, закарбоване у підніжжі Острого каменю, магнетизує сьогодні туристів та дослідників? Дивні форми кам'яних гігантів наштовхнули дослідників на такі назви, як Три пальці, Орел, Чотири Велетня тощо.

У III тисячолітті до нашої ери Урицькі скелі прихистили племена язичників, що творили тут свої ритуали та приносили жертви богам природи. У той час на скелях з'явились магічні петрогліфи, серед яких солярний знак займав найбільш поважне місце – таким чином наши пращури лишили нам згадку про часи, коли сонце, вода, вітер, камені складали основу людського світосприйняття. З культом Бога Сонця пов'язують і повалені стовпи-менгіри (доistorична пам'ятка мегалітичної культури, що є вертикально поставленим кам'яним блоком (стовпом, брилою), які можна побачити в Тустані й сьогодні.

ЕПОХА ТУСТАНІ-ФОРТЕЦІ

В IX столітті до Тустані прийшли племена, згаданих Нестором Літописцем, Білих Хорватів – нащадків скіфів та сарматів, які почали розбудову дерев'яної фортеці на скелях. Саме з того часу веде відлік історія Тустані як західний форпост Київської Русі та важливого митного пункту, через який проходили середньовічні Соляний та Шовковий шляхи.

Назва Тустані також походить з тих часів, та трактується деякими дослідниками як «град відважних». Неодноразово перебудована п'ятиповерхова споруда Тустані мала висоту 25 метрів та за своїм розплануванням, «вибілена, як сир, сяяла на всі сторони». Дерев'яна фортеця проіснувала з IX до XIII ст. – підставою цьому твердженню служать археологічні знахідки того періоду.

У подальшому, в часи володіння Тустанню славетним князем Данилом Галицьким фортеця була укріплена муріваними оборонними стінами, перетворившись на непідступну твердиню, що пережила чимало зазіхань із боку монголо-татар, проте так і не була підкорена. Перейшовши у власність польських феодалів, Тустань вперше з'являється в писемних джерелах у середині XIV століття.

ЗГАСАННЯ МІФІЧНОГО ГРАДУ

З часом град-фортеця втрачає своє оборонне та торговельне значення під впливом історичних змін. І якщо вона ще з'являється на мапі Великого князівства Литовського в XVI столітті, то вже у XVIII – такої географічної назви на мапах вже не зустрінеш. Доводиться лише уявляти, як руйнувалися з часом дерев'яні та кам'яні стіни, як вітер та дощ століттями нищили сліди людської присутності, повертаючи скелям їхній первозданий вигляд. Дослідження Тустані як історико-археологічної пам'ятки розпочалося в XIX столітті та триває досі.

На початку ХХ століття у скелях залунали патріотичні гасла – тут проходили мітинги в підтримку національної незалежності, пізніше скелі стали місцем розміщення тaborів УПА.

ЩО МОЖНА ПОБАЧИТИ У ТУСТАНІ

1. Петрогліфи та ритуальні вітварі язичницьких часів;
2. Рештки муру, склепіння, сходи, печери та колодязь;
3. Пази (*вузька і довга щілина, стик*) та вруби (*штучна порожнина у породному масиві*) в каменю, на яких базувалась дерев'яна споруда, зливаючись зі скелями в монументальному комплексі;
4. Продовбані в скелях цистерни-збирники, призначенні для збору дощової води, яка проходила очищенню піском та хвойними гілками.

ЦІКАВІ ФАКТИ ПРО ТУСТАНЬ

Деякі вчені надають особливого ритуального забарвлення Острому каменю, де, за припущенням, віdbувались обряди мольфарів та відьом; У XVI столітті обся мита, яке брали з купців у Тустані, становив 14 злотих; Щороку в Тустані віdbувається фестиваль української середньовічної культури з реконструкцією геройчних баталій та лицарських турнірів, демонстрацією стародавніх ремесел, виступом фольклорних колективів і дегустацією натуральних сі涓;

Наскельна фортеця була реконструйована, щоправда, поки що віртуально. Проте монументальні наукові дослідження комплексу дозволяють відтворити стародавній град у реальності, однак, як відомо, лише дослідницького фундаменту для реалізації амбітних культурних планів недостатньо.

ФЕСТИВАЛЬ «ТУСТАНЬ»

З 2006 року проводиться «Тустань»-фестиваль, який згуртовує усіх бажаючих, щоб перенестися в середньовіччя. На фестивалі можна почути музику, яка лунала сотні років тому, взяти участь у лицарських боях та штурмі фортеці, попробувати місцеву кухню, просто насолодитися величчю скель Тустані та відпочити!

Ольга ПЕРЕВЕРЗЕВА

МИСЛИВСЬКИЙ ЗАМОК ШЕНБОРНА – ПРИКРАСА ЗАКАРПАТЯ

У селі Чинадієво, яке розташоване неподалік від Мукачева, знаходиться незвичайний пам'ятник архітектури, від якого від середньовічною романтикою і епохою лицарства. Це – замок Берегвар, знайомий багатьом шанувальникам радянського кінематографа. Саме в ньому віdbувались зйомки «Снігової королеви» і культового серіалу «Сімнадцять миттєвостей весни». Але це лише окремі епізоди історії замку, яка сягає в XIX ст.

МИСЛИВСЬКИЙ ЗАМОК ШЕНБОРНІВ

Палац був зведений в кінці XIX століття. Архітектори використовували модний у цей період неоромантичний стиль, об'єднавши найбільш колоритні риси романської і готичної архітектури. Замок Шенборн побудований за астрономічним принципом.

Кожен елемент не тільки функціональний, але і відіграє символічну роль. Наприклад, вікон в будівлі 365, як дні у невисокосному році. Цікаво: що 366-е вікно замуровано, очевидно, на випадок такого. У році 52 тижні. Рівно стільки діміходів у замку. В кутах палацу – 4 вежі, що символізують зиму, весну, літо й осінь. Гострі баштові шпилі прикрашені флюгерами.

Стіни замку Шенборна оздоблені самобутніми барельєфами з символікою, що належить графському роду. А вікна – унікальними вітражами, що ілюструють його історію.

Навколо будівлі розташовується чудовий парк, розбитий в англійському стилі. Він вражає великою кількістю зелених газонів, стежок і рідкісних рослин. Одну з них, японську сакуру, привіз і висадив сам граф Шенборн. Також тут можна зустріти магнолії, веймутові сосни, італійську гліцинію й інші екзотичні дерева і чагарники.

«Родзинка» парку – оригінальні скульптури, що зображують звірів, на яких полювали господарі замку (*ведмідь, олень*). Парк займає близько 19 гектарів. Замок Шенборна овівають численні легенди.

Наприклад, якщо вмітися в «Джерелі краси», що знаходиться в глибині саду, старість вас омине. Жителі Чинадієво розповідають легенду про стару, яка постійно допікала свого чоловіка. Випадково вмиваючись в чудесній водоймі, старий помолодшав, і дружина його не вілінала. Її теж захотілося повернути юність, і вона поринула в джерело. Та ось тільки стала немовлям.

Інша бувальщина більш реалістична: перша графіня, мовляв, використовувала воду для естетичних цілей. Не можна сказати, що легенди про її косметичні властивості вигадка: склад води збагачений гілцерином і мінеральними речовинами, які сприяливо

впливають на шкіру та стан організму в цілому. Так що, якщо будете відпочивати поблизу або відвідате замок під час екскурсії, сміливо вмивайтесь!

Зверніть увагу на декоративне озеро незвичайної форми, викопане в центрі саду. Зараз воно дещо нагадує серце. Недобросовісні гіди, що поверхнево знають історію замково-паркового комплексу, будуть запевняти: так задумано спеціально, адже на цьому місці перший власник маєтку зінався в почуттях майбутній дружині. Але насправді, спочатку озеро замислювалося, як карта Австро-Угорської імперії.

ХТО ВОНИ, ГРАФИ ШЕНБОРНІ?

Закарпаття має багату історичну спадщину. Які тільки знатні родини не правили на території краю. Найвідоміші з них Баторі і Ракоці. До речі, останній графиня Баторі увійшла в історію під прізвиском «кривава». Сучасні література і кінематограф активно використовують образ Ержебет, котра катувала та вбивала молодих дівчат заради збереження власної краси і молодості.

Ференц Ракоці, який володів великими угіддями в Закарпатті, після поразки угорського повстання 1848 р., був позбавлений своїх владінь. Вони (*в тому числі – територія, де в майбутньому постане замок*) перейшли до аристократичного роду австрійського походження – графів Шенборнів.

Новим власникам сподобався мальовничий гористий край з унікальною природою. Вони не тільки звели тут мисливський будинок, а й часто приїжджають на відпочинок. Спочатку будиночок для полювання в уроцищі Берегвар був дерев'яним і мав досить скромні розміри. Через 50 років тут виріс чудовий неоромантичний замок.

АРИСТОКРАТИЧНІ ПРИСТРАСТИ: ЛЕГЕНДИ ПРО ВЛАСНИКІВ ЗАМКУ БЕРЕГВАР

Полювання, заради якого затівалося будівництво, породило цікаву легенду. Гостям курорту її охоче розповідають місцеві жителі. Один із графів Шенборнів, Ервін-Фрідріх був одержимий ідеєю, що дружина йому не вірна. Ця думка мучила його

постійно, і аристократ намагався забутися, полюючи в багатьох на звірині лісах.

Але от невдача: на полюванні йому постійно нещастило. Думки про подружню невірність зводили з розуму і не давали зосередитися ні на чому. Одного разу графу зустрілася стара ворожка. Вона порадила Шенборну влаштувати для молодої жінки випробування: спуститися з прямовисної Соколової скелі. Мовляв, якщо графіня Франциска чесна – їй не дастя загинути Бог.

Ревнівець-граф змусив дружину здійснити небезпечний спуск. Франциска виконала вимогу благополучно і довела свою невинність. Але сімейне щастя не було відновлено: жінка кинула жорстокого чоловіка, який змучив її підозрами і так легко ризикнув чужим життям. Подейкують, що в замок вона повернулася після смерті, як примара – «Дама в чорній сукні».

ДОЛЯ ЗАМКУ В ХХ I XXI СТОЛІТЯХ

Що чекало прекрасний пам'ятник архітектури в другій третині ХХ століття? Перед початком Другої світової війни замок планував купити один із лідерів Третього Рейху – Герман Герінг. Але Августин Волошин, який очолював Карпатську Україну, відмовився вирішити питання на користь нацистського лідера. До 1944 року замком володів нащадок давнього роду Георг-Ервін Шенборн.

У 1945 році палац став частиною радянської дійсності. Рік по тому тут відкрився будинок відпочинку. У 1958 році, за активної участі Микити Хрущова – мисливський замок австрійських аристократів перетворився в перший бальнеологічний курорт регіону. Зараз замок Шенборна – це санаторій «Карпати» с. Чинадієво, що спеціалізується на лікуванні захворювань серцево-судинної системи.

Галина ЖУРАВЛЬОВА

РОБОТИ ПЕРЕМОЖЦІВ І ПРИЗЕРІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО КОНКУРСУ «КАЛЕНДАР GLOBE 2021»

Наприкінці 2020 року Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді оголосив переможців і призерів Всеукраїнського художнього конкурсу «Календар GLOBE 2021».

Мета конкурсу — висвітлити і зафіксувати місцеві громади GLOBE по всій Україні. Оскільки GLOBE — це комплексна програма дослідження навколошнього середовища, діти надсилали фотографії будь-яких цікавих її моментів: ділянок спостережень чи куточків GLOBE у їхніх закладах; хмар, дерев, ґрунту, води, а також знімки вихованців за роботою на ділянках спостережень.

На конкурс надійшло близько 500 фотографій від понад 180 учасників.

«Туманий садок», Станіслав Габор

«Дитинство», Максим Максименко

«Диво осені», Дарина Устич

«Зимовий портрет», Альбіна Мусійчук

«А вже осінь...», Анастасія Хомич

«Наша липа в осінній сукні», Анісія Міхеєва

«Шипшина», Діана Тачинська

«Крижане мереживо», Ангеліна Рева

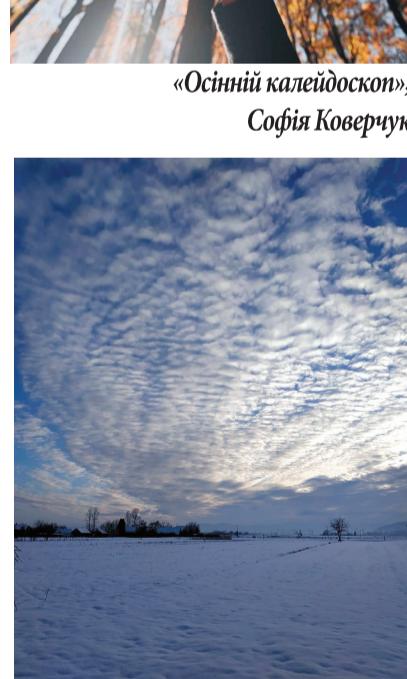
«Рантом іній впав на ще зелене листя», Анастасія Литовчук

«Красуня біля иколи», Максим Тригубець

«Мухомор», Ілона Зінченко

«Осінній калейдоскоп», Софія Коверчук

«Боровик», Назар Данилюк

«Годівничка», Юліана Наум

«Біле диво», Вікторія Космірак

Засновники:

Міністерство освіти і науки України,
Національний еколого-натуралістичний центр
учнівської молоді (НЕНЦ)

Головний редактор: Володимир Вербицький
Редактор: Вікторія Петлицька
Відповідальний секретар: Олександр Кузнєцов

Газету можна придбати за адресою:

м. Київ-74, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ

Тираж — 1 500 пр. Ціна договірна

Газета «Юннат» реєстраційне свідоцтво КВ № 22094-11994Р від 16.05.2016

Рукописи не рецензуються й не повертаються.

Діякі матеріали друкуються в порядку обговорення.

Редакція не завжди поділяє точку зору авторів.

Адреса редакції:

04074, м. Київ,
вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ
Тел./факс 430-0260
Тел. 430-0064, 430-2222
<https://nenc.gov.ua>
E-mail: nenc@nenc.gov.ua

Надруковано
в ТОВ «НВП
«Інтерсервіс»
Підготовлено
до друку
18.12.2020